

LUIK 4

ACTIEPLAN VOOR HET VOEREN VAN EEN TAALBELEID

INHOUD

- 1 Inleiding
 - 1.1 Taalbeleid is ...
 - 1.2 Taalbeleid vraagt ...
- 2 Stappenplan
- 3 Lijst met afkortingen
- 4 Inspiratiebronnen
 - 4.1 Literatuur
 - 4.2 Interessante websites
 - 4.3 Gesprekken

1 INLEIDING

1.1 Taalbeleid is ...

Taalbeleid is een samenhangend geheel van structurele maatregelen en acties om ervoor te zorgen dat alle cursisten ongeacht hun taalachtergrond of taalvaardigheidsniveau volwaardig aan kwaliteitsvol onderwijs kunnen deelnemen en voldoende ondersteuning krijgen om de eindkwalificatie te kunnen behalen.¹

een strategische keuze van het centrum

- Het centrum heeft een **duidelijke visie** op taalbeleid.
- De directie² is vanaf het begin **nauw betrokken** bij het hele taalbeleidsproces en maakt deel uit van de kerngroep³ (en werkgroepen⁴) Taalbeleid.
- Taalbeleid is een onderdeel van het **breder schoolbeleid** waar kwaliteit en gelijke kansen centraal staan.
- De directie **vervult voorwaarden** voor de vormgeving en de implementatie van taalbeleid: ruimte in het lespakket van docenten die in de kern- of werkgroep zetelen, een stevig draagvlak, een goede informatiedoorstroom naar alle docenten, ...

een continu en cyclisch proces

Taalbeleid is nooit 'af'. Het is een dynamisch proces dat elk schooljaar wordt bijgestuurd. Daarom vergt het een systematische aanpak en heeft het nood aan een kerngroep Taalbeleid⁵ die het taalbeleidsproces jaar na jaar bewaakt en de visie aanpast aan nieuwe didactische en organisatorische inzichten.

een stapsgewijs proces

Taalbeleid is een proces waaraan directie en docenten stap voor stap werken. Een centrum heeft gemiddeld drie schooljaren nodig om de eerste globale resultaten te merken. Elke stap wordt voorbereid, gecontroleerd, uitgevoerd, geëvalueerd en bijgesteld. Te grote stappen nemen, leidt tot frustratie en demotivatie bij de vakdocenten. Daarom is het beter kleinere, concrete stappen te nemen vanuit de globale doelstellingen.

een gedeelde verantwoordelijkheid van het hele centrum

Taalbeleid is niet alleen een verantwoordelijkheid van de kern- of werkgroep Taalbeleid, maar van het hele centrum. Alle vakdocenten, secretariaatsmedewerkers, interne en externe betrokkenen nemen actief deel aan de realisatie van taalbeleid. Iedereen is mee verantwoordelijk.

uniek

Voor elk centrum ziet het taalbeleid er anders uit. Het is uniek en hangt af van:

- de cursistenpopulatie (taalhomogeen of –heterogeen, aantal laagtaalvaardige cursisten, ...)
- de noden van de cursisten (heterogeniteit qua taalproblemen, ...)
- de vakdocenten (mate van deskundigheid, teamspirit, ...)
- de mogelijkheden van het centrum op organisatorisch en financieel vlak

¹ Deze definitie gaat uit van het centrum als onderwijsinstelling. Voor het perspectief van een school/centrum als bedrijf verwijzen we naar *Klare Taal rendeert. Over het belang van een taalbeleid voor bedrijven en organisaties* (2007) gepubliceerd door het Huis van het Nederlands Antwerpen. Voor de samenstelling van het luik *Taalbeleid* diende *Klare taal rendeert* (2007) als inspiratiebron.

² Directie verwijst in dit document zowel naar directieleden als coördinatoren.

³ Voor het takenpakket van de kerngroep Taalbeleid zie *Stap 3*. Voor de taken van de werkgroepen Taalbeleid zie *Stap 4*.

⁴ Voor centra met verschillende werkgroepen taalbeleid is het voor directies onmogelijk om op alle vergaderingen aanwezig te zijn.

⁵ Zie *Stap 5*.

1.2 Taalbeleid vraagt ...

dynamiek en teamspirit

Taalbeleid is een proces dat wordt getrokken door enthousiaste kern- of werkgroepen Taalbeleid. Zij hebben een gefundeerde visie op taalbeleid en zijn bestand tegen weerstand van collega's. Om taalbeleid te implementeren is teamspirit onder collega's noodzakelijk. Dit maakt continue uitwisseling van didactische ideeën en materiaal mogelijk.

een stevig draagvlak

De fundamenteen moeten stevig zijn. De directie zorgt voor een draagvlak in het centrum. Ze vertrekt vanuit een scherpe kijk op de oorzaken van taaldeficiëntie, een gefundeerde visie op taalbeleid en realistische en haalbare doelstellingen waarin het hele team zich kan vinden.

acties op vier niveaus

Taalbeleid belngt het hele centrum aan en vraagt acties op vier niveaus: de directie, de docenten, de centrummedewerkers (secretariaat, ...) en de cursisten.

Enkele voorbeelden van acties:

acties op niveau van de directie

- een gefundeerde visie op taalbeleid ontwikkelen
- een kerngroep en werkgroep Taalbeleid oprichten
- de voorwaarden voor taalbeleid vervullen
- taalbeleid in het centrumbeleid implementeren

acties op niveau van docenten

- interne didactische ondersteuning door de taalcoördinator, taaldocent en werkgroep Taalbeleid stimuleren
- talige en didactische competenties van vakdocenten versterken door vormingen, workshops, intervisie
- taalgericht vakonderwijs in de vaklessen implementeren

acties op niveau van cursisten

- een goede onthaal- en intakeprocedure ontwikkelen: brochure, toetsing, doorverwijssysteem, ...
- de nodige taalondersteuning organiseren: taalgericht vakonderwijs, Nederlands op de opleidingsvloer, talig beroepsgericht neven- of voortraject
- cursisten verzelfstandigen door het aanleren van strategieën, taalstages, ...
- een taalrijke omgeving creëren: opschriften in eenvoudig Nederlands, visualisering, ...

acties op niveau van andere centrummedewerkers⁶

- een goede onthaal- en intakeprocedure ontwikkelen: brochure, toetsing, doorverwijssysteem, ...
- een taalrijke omgeving creëren: opschriften, visualisering, ...

⁶ Bijvoorbeeld: secretariaatsmedewerkers, onderhoudspersoneel, ...

2 STAPPENPLAN TAALBELEID

Stap 1	Volg nascholingen over taalbeleid
Stap 2	Bevraag het personeel en de cursisten
Stap 3	Richt een kerngroep taalbeleid op
Stap 4	Richt werkgroepen taalbeleid op
Stap 5	Schrijf een visietekst
Stap 6	Schrijf een taalbeleidsplan
Stap 7	Voer het taalbeleidsplan uit
Stap 8	Evalueer het taalbeleidsplan
Stap 9	Veranker het taalbeleid in het centrumbeleid

Stap 1: Volg nascholingen over taalbeleid

De directie informeert zich over taalbeleid via **nascholing** en **vakliteratuur** en vormt zich een heldere **visie op taalbeleid**. Zo kan ze het team doordacht overtuigen van de noodzaak en de voordelen van taalbeleid voor het hele centrum.

Informatie over korte nascholingen vindt u bij:

- www.ua.ac.be/cno
Het Centrum Nascholing Onderwijs is een universitair nascholingscentrum voor onderwijspersoneel. Het organiseert enerzijds nascholingen voor het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de hogescholen. Anderzijds verzorgt het schoolgerichte cursussen, seminars en studiedagen in de scholen.
- www.nt2.be
Het Centrum voor Taal en Onderwijs (K.U. Leuven) ondersteunt sinds 1990 het taalvaardigheidsonderwijs Nederlands in Vlaanderen door middel van onderzoek, materiaalontwikkeling, begeleiding en nascholing van scholen, bedrijven, organisaties en overheden.
- www.bvnt2.org
De Beroepsvereniging van Docenten NT2 beschikt over een website met informatie, een archief, uitwisseling van lesideeën en –materiaal, een discussieplatform, ... Verder zorgt het bvnt2 voor de belangenbehartiging en deskundigheidsbevordering van docenten.
- www.docatlas.be
Het Provinciaal Documentatiecentrum Atlas (docAtlas) is een documentatie- en leermiddelencentrum, gespecialiseerd in Nederlands voor anderstaligen, intercultureel onderwijs, mondiale vorming en interculturaliteit. DocAtlas organiseert ook vormingen over het gebruik van leermiddelen Nederlands voor anderstaligen, intercultureel onderwijs en mondiale vorming.

Enkele interessante bronnen van vakliteratuur zijn:

- Paus, Harry; Rymenans, Rita; Van Gorp, Koen (2003). *Dertien doelen in een dozijn. Een referentiekader voor taalcompetenties van leraren in Nederland en Vlaanderen*.⁷
- Kabinet Minister van Onderwijs (2006). *De lat hoog voor talen in iedere school*. Nota Talenbeleid 28 september 2006.
- Van Gorp, Koen en Verheyden, Hilde. *Taalbeleid op school hoe begin je eraan? Verkenning van een zoekproces*. In: Vonk, nov./dec. (2003).
- Cohen de Lara, Hans; van Pruissen, Annemiek; Stassen, Paul (1999). *De route. Een leidraad voor het schrijven van een taalbeleidsplan voor scholen voor primair en voortgezet onderwijs*. Utrecht Schooladviescentrum.
- Hajer, Maaïke e.a (1993). *Adviezen voor schoolleiders. Tips voor de ontwikkeling van een taalbeleid*. Enschede/Lelystad SLO
- Tuinder, Mirjam (1998). *Taalbeleid in het roc – 1. Voorwaarden en uitgangspunten. Oriëntatie op taalbeleid voor management en directie*. Rotterdam. Het Projectbureau.
- Tuinder, Mirjam (1998). *Taalbeleid in het roc – 2. Schoolvoorbeelden. Praktijkervaringen en adviezen voor de invoering van taalbeleid*. Rotterdam. Het Projectbureau.
- Van der Erve, Elise (1997). *25 Takenpakket coördinatie taalbeleid voortgezet onderwijs*. Enschede SLO.

⁷ Dit kader beschrijft de rol van taal in 'onderwijs en leren' en de taalcompetenties waarover elke docent moet beschikken om alle leerlingen kansen te geven op volwaardig onderwijs en om de slaagkansen van (laagtaalvaardige) cursisten te verhogen.

Stap 2: Bevraag het personeel en de cursisten

Doorgaans denkt een centrum pas aan het invoeren van taalbeleid als er zich talige problemen stellen. Dit stappenplan gaat ervan uit dat taaldeficiëntie al tijdens personeels- of vakvergaderingen en/of informele gesprekken tussen docenten en directie aan bod kwam.

Directies kunnen volgend scenario volgen:

Fase 1: vakdocenten en cursisten bevragen	Fase 2: bespreken in een personeelsvergadering - resultaten vragenlijst - visie directie op taalbeleid - brainstorm over mogelijke maatregelen - aankondiging kerngroep en werkgroep Taalbeleid
--	---

Fase 1: Vakdocenten en cursisten bevragen

1 Vakdocenten

Tijdens een personeelsvergadering staan taaldeficiëntie en taalbeleid op de agenda: de directie vraagt de vakdocenten om een vragenlijst⁸ in te vullen.

Deze vragenlijst heeft volgend doel:

- 1 in kaart brengen
 - of docenten taalproblemen in de klas ervaren
 - waar de problemen zich precies stellen
 - hoe die problemen volgens hen het beste kunnen worden aangepakt
- 2 in een later stadium dialoog op gang brengen over maatregelen en acties die docenten zelf kunnen nemen om taalondersteuning aan te bieden.

Het secretariaat volgt de tijdige teruggave van de vragenlijst op en ondersteunt de directie bij de verwerking van de enquêteresultaten.

2 Cursisten

De directie neemt een bevraging af bij cursisten die al een module hebben gevolgd. Hierdoor komen perceptieverschillen tussen cursisten en docenten over taaldeficiëntie en mogelijke oorzaken aan de oppervlakte.

Voorbeeld:

De docenten vierde graad Verpleegkunde BSO ervaren dat cursisten veel problemen hebben met het schrijven van verslagen, terwijl de cursisten weinig problemen ondervinden. Later blijkt dat de cursisten wel inhoudelijk feedback op hun verslagen krijgen, maar te weinig ondersteunende feedback op talige aspecten. Hierdoor kunnen ze hun eigen taalbeheersing onvoldoende inschatten. Structurele feedback⁹ op taal wordt een actiepoint van taalbeleid op school.

Bijlagen 28 en 29 tonen de vragenlijsten van het Leonardo Lyceum Campus Stuivenberg. Deze vragenlijsten zijn niet wetenschappelijk. Doel is zo efficiënt mogelijk en zonder te zware belasting de taalproblematiek en visie van docenten en cursisten in kaart te brengen. De school had een werkbaar en haalbare enquête nodig.

⁸ Dit is een papieren of elektronische enquête.

⁹ Zie bijlage 16 *Voorbeeld symbolenlijst bij correctie schrijfproducten*.

Fase 2: Bespreken in een personeelsvergadering

1 Resultaten

De directie presenteert de resultaten van de enquête aan alle personeelsleden. Verschillen in perceptie tussen cursisten en docenten maken meestal meteen discussie los. Dit is een geschikt moment om door te vragen.

2 Brainstorm taalacties

Er wordt kort gebrainstormd over mogelijke maatregelen¹⁰ die het centrum kan nemen om de taalproblematiek op te lossen. De acties worden opgelijst en worden in de kerngroep Taalbeleid herbekeken.

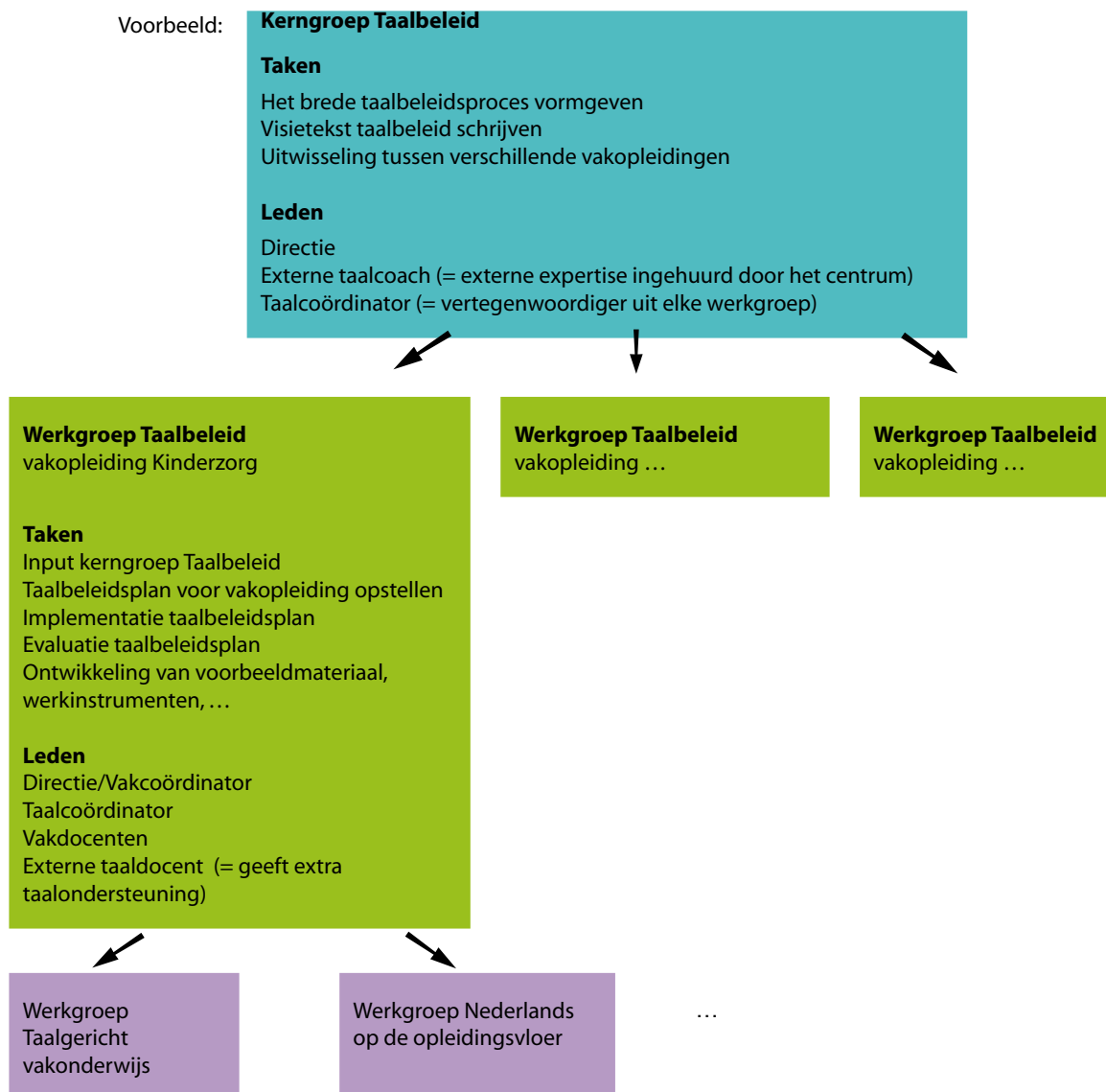
3 Visie over taalbeleid

De directie licht haar visie op taalbeleid kort toe.

4 Kerngroep en werkgroepen Taalbeleid

De directie stelt twee organen voor: een kerngroep Taalbeleid voor het hele centrum en aparte werkgroepen Taalbeleid per vakopleiding.

Voorbeeld:

Figuur 1: Structuur kerngroep en werkgroepen Taalbeleid

¹⁰Bijvoorbeeld: extra taalondersteuning na de lessen, Nodo, ondersteuning door de vakdocenten, ...

De directie:

- stelt de samenstelling en het takenpakket¹¹ van de kerngroep en de werkgroepen Taalbeleid voor
- vermeldt dat er voor de leden van de kerngroep en werkgroepen ruimte is in de lesopdracht voor structureel overleg, nascholingen, ...
- legt extra nadruk op de gedeelde verantwoordelijkheid van alle vakdocenten voor taalbeleid en taalondersteuning

5 Kandidaten voor de kerngroep of werkgroepen Taalbeleid

Enthousiaste en gedreven docenten geven zich tegen een bepaalde datum vrijwillig op voor deelname aan de kerngroep en werkgroepen Taalbeleid.

Stap3: Richt een kerngroep taalbeleid op

Doelen kerngroep Taalbeleid

- het taalbeleidsproces vormgeven
- een visietekst over taalbeleid opstellen
- voor uitwisseling en kruisbestuiving tussen de verschillende werkgroepen Taalbeleid¹² zorgen

Samenstelling kerngroep Taalbeleid

- **de directie**
Haar aanwezigheid in de kerngroep is essentieel om een stevig draagvlak te creëren en om alle docenten het signaal te geven dat taalbeleid deel uitmaakt van een breder centrumbeleid.
- **een (externe) taalcoach**
 - is een taalexpert die centra advies geeft bij de implementatie van taalbeleid op organisatorisch en didactisch vlak
 - wordt door zijn expertise op vlak van NT2 en taalbeleid hét aanspreekpunt van de kerngroep en werkgroepen Taalbeleid en directie

Voorwaarden voor de taalcoach:

 - kan een team begeleiden
 - kan met weerstand omgaan
 - is organisatorisch en didactisch goed op de hoogte van geïntegreerd vakonderwijs

- **de taalcoördinatoren**
De taalcoördinatoren zijn vertegenwoordigers van de werkgroepen Taalbeleid¹³. Ze vertegenwoordigen hun vakopleiding/afdeling in de kerngroep Taalbeleid. De taalcoördinator wordt geselecteerd door de werkgroep Taalbeleid. Als er meerdere kandidaten per werkgroep zijn, maakt de directie de definitieve keuze.

¹¹ Zie Stap 3.

¹² Mogelijke aandachtspunten: verloop implementatie taalbeleid, succesverhalen, knelpunten, materiaalontwikkeling, ...

¹³ Zie figuur 1.

Voorwaarden voor de taalcoördinator¹⁴:

- beschikt over vakoverschrijdende inzichten en abstractievermogen
- is op de hoogte van taalbeleid en NT2 of schoolt zich bij
- is bedreven om een team te begeleiden
- heeft door zijn status het vertrouwen van directie en vakdocenten
- krijgt daadwerkelijk steun van de directie
- kan met weerstand omgaan
- engageert zich om deze functie voor een langere periode op te nemen¹⁵
- heeft voldoende ruimte in zijn lespakket voor deze taak

- **een taaldocent**

Wanneer een taaldocent Nederlands op de opleidingsvloer of het neventraject geeft, dan wordt hij eveneens bij het overleg betrokken. Hij spreekt vanuit reële ervaringen.

Voorwaarden voor de taaldocent:

- is vertrouwd met de didactische principes van geïntegreerd vakonderwijs
- heeft affiniteit met het vakgebied
- krijgt voldoende tijd om zich in het vakgebied in te werken
- kan omgaan met weerstand
- kan zijn grenzen stellen¹⁶

Takenpakketten leden kerngroep Taalbeleid

- **de directie:**

- bakent de positie en het takenpakket van de taalcoach duidelijk af
- houdt bij de inroostering rekening met de kerngroep
- voorziet ruimte in het lespakket van de leden van de kerngroep taalbeleid
- zorgt voor de nodige financiële middelen voor:
 - een interne/externe coördinator
 - ruimte in het lespakket voor de leden van de kerngroep Taalbeleid
 - deskundigheidsbevordering: nascholingen, vakliteratuur, ...
 - lesmateriaal
- zorgt voor een vergader- en werklokaal

- **de externe taalcoach:**

Minimaal takenpakket

- ondersteunt het centrum vanuit zijn deskundigheid
- geeft advies, stimuleert en begeleidt het centrum bij het voeren van een taalbeleid

Maximaal takenpakket¹⁷

- stelt de bevraging uit fase 2 op en voert de analyse uit¹⁸
- licht de resultaten toe op de personeelsvergadering¹⁹
- stelt agenda's voor vergaderingen van de kerngroep op en zit de vergaderingen voor
- geeft de taalcoördinatoren advies bij het schrijven van de taalbeleidsplannen

¹⁴ In de publicatie van Tuinder, Mirjam (1998). *Taalbeleid in het roc – 1. Voorwaarden en uitgangspunten. Oriëntatie op taalbeleid voor management en directie* wordt het profiel van een taalcoördinator uitgebreid beschreven.

¹⁵ Een taalcoördinator moet voldoende tijd hebben om zich in te werken in taaldeficiëntie en taalbeleid, om een vertrouwensband met de collega's op te bouwen, ... Dit is onmogelijk als er telkens een andere taalcoördinator wordt aangesteld.

¹⁶ Vaak nemen taaldocenten taken van vakdocenten op zich om het traject te doen slagen. Hierdoor ontnemen ze de verantwoordelijkheid van vakdocenten om zelf taalondersteuning te geven.

¹⁷ De taken van het minimaal scenario horen ook bij het maximale takenpakket.

¹⁸ Dit kan enkel als de directie van bij de start een taalcoach heeft aangesteld.

¹⁹ Dit kan enkel als de directie van bij de start een taalcoach heeft aangesteld.

- **de taalcoördinator:**
 - schrijft met de hulp van de kerngroep het taalbeleidsplan uit (zie *stap 6*)
 - signaleert knelpunten over het schrijven en het implementeren van het taalbeleidsplan aan de taalcoach, directie en kerngroep Taalbeleid
 - zorgt voor input vanuit de vakopleiding in de kerngroep Taalbeleid: problemen, succesverhalen, interessante vakoverschrijdende instrumenten en materiaal, ...
- **de taaldocent**
 - ondersteunt de taalcoach en geeft advies vanuit zijn expertise
 - haalt reële problemen, voorbeelden, oplossingen vanuit vakopleiding(en) aan

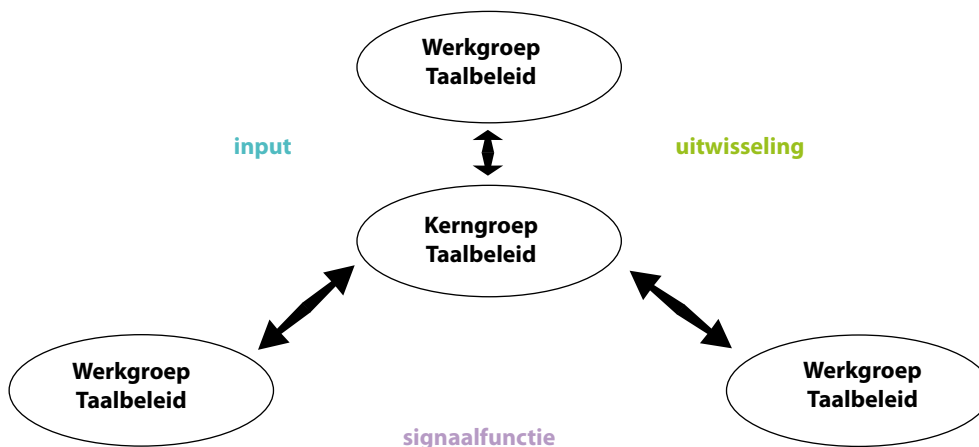
Frequentie overleg kerngroep Taalbeleid

De kerngroep Taalbeleid komt **maandelijks** bijeen.

Stap 4: Richt werkgroepen Taalbeleid op

Doelen werkgroep Taalbeleid

- een taalbeleidsplan voor de vakopleiding opstellen
- het taalbeleidsplan implementeren en evalueren
- voorbeeldmateriaal en werkinstrumenten ontwikkelen, docenten informeren, workshops geven, ...
- input geven aan en een signaalfunctie verzorgen voor de kerngroep Taalbeleid: succesverhalen, knelpunten, vragen van vakdocenten, ...

Figuur 2: De samenwerking tussen de kerngroep Taalbeleid en de werkgroepen Taalbeleid berust op input, signaalfunctie en uitwisseling.

Samenstelling werkgroep Taalbeleid

- de directie of vakcoördinator

Haar aanwezigheid in de werkgroepen is essentieel om een stevig draagvlak te creëren en om alle docenten het signaal te geven dat taalbeleid deel uitmaakt van een breder centrumbeleid.

- de vakdocenten

De directie duidt geen vakdocenten aan voor de werkgroep, maar laat enthousiaste docenten zich kandidaat stellen.

Voorwaarden voor de vakdocenten:

- kunnen zich een visie rond taalbeleid vormen
- zijn dynamisch en bevlogen
- kunnen een voortrekkersrol opnemen
- kunnen met weerstand omgaan
- kunnen zich voor een langere periode engageren²⁰
- werken zich in taalondersteuning in
- krijgen van de directie voldoende ruimte in hun lespakket om deze taak op te nemen

- de taalcoördinator²¹

Een taalcoördinator is gezien de zware taakbelasting essentieel om taalbeleid te voeren. Het kan een vakdocent zijn.

Voorwaarden voor de taalcoördinator:

- is op didactisch vlak sterk en vernieuwend
- werkt zich snel in taalbeleid, taalondersteuning, geïntegreerd vakonderwijs, de principes van taalgericht vakonderwijs (en NT2²²) in
- heeft de vaardigheden om een team te begeleiden
- heeft door zijn status het vertrouwen van directie en vakdocenten
- kan met weerstand omgaan
- krijgt de nodige steun van de directie

- de taaldocent

De rol van taaldocent kan door verschillende personen worden opgenomen:

- de interne docent Nederlands van het beroepsgericht CVO die op de hoogte is van geïntegreerd vakonderwijs en taaldeficiëntie (bij anderstaligen)
- de externe taaldocent die de extra taalondersteuning²³ aanbiedt
- de taalcoach uit de kerngroep Taalbeleid

Takenpakketten leden werkgroep

- de directie/vakcoördinator:

- voorziet ruimte in het takenpakket van de leden van de werkgroep Taalbeleid
- houdt bij inroostering rekening met werkgroep
- voorziet de nodige financiële middelen voor:
 - de aanstelling van een taalcoördinator
 - extra uren voor de leden van de werkgroep
 - deskundigheidsbevordering: nascholingen, vakliteratuur, ...
 - lesmateriaal
- zorgt voor een vergader- en werklokaal
- sensibiliseert vakdocenten om de acties van het taalbeleidsplan te implementeren

²⁰ Indien er een groot verloop is, kunnen de werkgroepleden zich nooit terdege in de materie inwerken. Ook voor de taalcoach en/of taaldocent is het belastend en inefficiënt om telkens andere docenten in te werken.

²¹ In de publicatie van Tuinder, Mirjam (1998). *Taalbeleid in het roc – 1. Voorwaarden en uitgangspunten. Oriëntatie op taalbeleid voor management en directie* wordt het profiel van een taalcoördinator uitgebreid beschreven.

²² Vormingen Nederlands als tweede taal kunnen helpen om meer voeling te krijgen met taaldeficiëntie van anderstalige cursisten.

²³ Bijvoorbeeld: Nederlands op de opleidingsvloer, een talig beroepsgericht voor- of neventraject.

- **de taalcoördinator²⁴:**
 - organiseert de vergaderingen²⁵
 - stelt de vergaderagenda op, roept de werkgroep samen en zit de vergaderingen voor
 - formuleert duidelijke en tijdgebonden afspraken
 - controleert de opvolging van gemaakte afspraken
 - stelt het taalbeleidsplan op
 - bewaakt de doelstellingen
 - noteert de acties en afspraken
 - schrijft het volledige taalbeleidsplan uit
 - voert het taalbeleidsplan uit
 - begeleidt het veranderingsproces: informeert, sensibiliseert en stimuleert collega's om de stappen uit het taalbeleidsplan te implementeren
 - registreert nieuwe taalproblemen en zoekt samen met de werkgroep en/ of vakdocenten oplossingen
 - volgt de uitvoering, evalueert en stuurt het taalbeleidsplan bij
 - begeleidt en ondersteunt
 - verdiept zich didactisch en organisatorisch in taalondersteuning: vakliteratuur, bijscholingen, ...
 - begeleidt (nieuwe) docenten in hun taalaanpak
 - is voor taalbeleid het aanspreekpunt voor vakdocenten en geeft hen didactische NT2-tips
 - informeert collega's over didactische vernieuwingen en interessante vakliteratuur
 - signaleert behoeften aan nascholingen, extra ondersteuning, interessant didactisch materiaal aan de directie en kerngroep taalbeleid
 - ondersteunt met lesobservaties, intervisie, video-coaching, ...
 - legt contacten met andere centra die ook met taalbeleid bezig zijn
- **de vakdocenten van de werkgroep Taalbeleid:**
 - scholen zich bij in taalbeleid en taalgericht vakonderwijs
 - stellen het taalbeleidsplan mee op
 - nemen de rol van 'voortrekker' op om de acties van het taalbeleidsplan te implementeren, collega's te informeren en te sensibiliseren om zelf tot actie over te gaan
 - geven voorbeeldlessen die collega's kunnen bijwonen
- **de verslaggever²⁶:**
 - stelt de verslagen van de vergaderingen op, bezorgt ze aan de leden van de werkgroep Taalbeleid, hangt één exemplaar op in het leraarslokaal zodat alle vakdocenten de verslagen kunnen inkijken
 - helpt de taalcoördinator bij het uitschrijven van het taalbeleidsplan

Frequentie overleg werkgroep Taalbeleid

De werkgroep taalbeleid komt **maandelijks** bijeen.

²⁴ Indien geen taalcoördinator kan worden aangesteld, zal de directie of een andere bevoegde persoon een groot deel van deze taken op zich nemen.

²⁵ Een handig instrument voor de organisatie van vakwerkgroepen is het *Draaiboek voor vakwerkgroepen. Suggesties voor het optimaliseren van vakwerkgroepen op school*. OVSG.

²⁶ Een vakdocent uit de werkgroep neemt deze rol op zich.

Stap 5: Schrijf een visietekst

De directie of taalcoach verwoordt met de hulp van de kerngroep de centrumvisie over taalbeleid in een **visietekst**. Deze visietekst geeft antwoord op volgende vragen:

- Wat is de aanleiding om een taalbeleid te voeren?
- Wat betekent taalbeleid voor het centrum?
- Wat zijn de hoofd- en nevendoelestellingen?
- Hoe worden die doelstellingen geconcretiseerd?

In theorie schrijft het centrum de visietekst pas na fase 1 van *stap 6*. Inherent aan een visie is dat ze kan groeien en telkens wordt bijgesteld. Daarom kan het in de praktijk ook nadat het centrum al enkele stappen heeft genomen.

Bijlage 35 beschrijft de visietekst van het Sint-Norbertusinstituut Antwerpen.

Stap 6: Schrijf een taalbeleidsplan

De algemene visie op taalbeleid geldt voor het hele centrum. Concrete taalbeleidsacties kunnen echter van vakopleiding tot vakopleiding verschillen. Daarom schrijft de werkgroep Taalbeleid een **taalbeleidsplan per vakopleiding**.

De werkgroep doorloopt bij het opstellen van het taalbeleidsplan volgende fasen²⁷:

Fase 1 Huidige en gewenste situatie analyseren	Fase 2 Reeds genomen maatregelen en acties olijsten en evalueren	Fase 3 Over noodzakelijke acties brainstormen	Fase 4 Actieplan voor volgend schooljaar opstellen	Fase 5 Taalbeleidsplan schrijven
---	---	--	---	-------------------------------------

Fase 1: Huidige en gewenste situatie analyseren

De analyse inventariseert de **taalproblematiek**, de samenstelling van de **cursistenpopulatie**, de samenstelling van het **docententeam** en hun deskundigheid, de **doelstellingen en strategieën** van het taalbeleid.

1 Taalproblematiek

De taalproblematiek wordt in kaart gebracht met de resultaten van de bevraging uit *Stap 2*.

Vragen die de werkgroep zich stelt:

- Wat is de aanleiding voor het ontwikkelen van een taalbeleid?
- Hoe manifesteren de problemen zich?
- Hoe ervaren de cursisten de problemen?
- Hoe ervaren de docenten de problemen?
- Welke rol speelt de taal specifiek in de problematiek? Zijn er nog andere oorzaken?

²⁷ Zie bijlage 30 Voorbeeld sjabloon taalbeleidsplan.

Voorbeelden uit het taalbeleidsplan van het Leonardo Lyceum Campus Stuivenberg²⁸:

Wat is de aanleiding voor het ontwikkelen van een taalbeleid?

Elk jaar volgen meer anderstalige cursisten de opleiding. Een aantal van hen beheerst de taal onvoldoende. Laagtaalvaardige cursisten met capaciteiten bereiken het eindperspectief niet omwille van taaldeficiëntie.

Hoe manifesteren de problemen zich?

Deze problemen uiten zich door een tekort aan woordenschat, te weinig begrip van instructies en de uitleg van de vakdocent tijdens de opleiding en van de instructeur op stage, antwoorden op toetsvragen niet duidelijk kunnen verwoorden. Er is veel uitval tijdens de eerste module.

2 Populatie cursisten

Vragen die de werkgroep zich stelt:

Hoeveel laagtaalvaardige cursisten telde de opleiding vorige schooljaren/dit schooljaar?
Hoe is de spreiding van de laagtaalvaardige cursisten over de klassen?
Wat zijn de verwachtingen/trends voor de volgende jaren?
Hoe zijn de prestaties van de laagtaalvaardige cursisten in vergelijking met de taalsterkere?
Hoe is de uitval van laagtaalvaardige cursisten?

Populatie en spreiding laagtaalvaardige cursisten

De populatie van laagtaalvaardige cursisten en de spreiding beïnvloedt de keuze van trajecten van geïntegreerd vakonderwijs²⁹.

Als er weinig laagtaalvaardige cursisten zijn, dan is het financieel voor centra vaak moeilijker om Nederlands op de opleidingsvloer³⁰ of een talig beroepsgericht neventraject³¹ te organiseren.

Centra kunnen dan samenwerkingsverbanden met andere centra aangaan.

Sommige centra groeperen laagtaalvaardige cursisten om taalondersteuning te garanderen. Het klasklimaat is veilig en leunt nauw aan bij de beschermde situatie van de NT2-klas. Een nadeel is dat ze weinig input krijgen van taalsterke cursisten.

Andere centra spreiden de cursisten, zodat ze meer talige input van taalsterke cursisten krijgen. Deze situatie strookt ook meer met de realiteit op de stagevloer of latere werkvloer. Een veilig klasklimaat, een krachtige leeromgeving, taalondersteuning en –stimulering door de vakdocent zijn de voorwaarden.

Toekomstige trends en verwachtingen

Een centrum moet ook rekening houden met toekomstige trends. Wanneer ze de volgende jaren een toestroom van laagtaalvaardige cursisten verwachten, is het verstandig om te investeren in neven- en/of voorttrajecten. Taalondersteuning op maat heeft meer rendement dan algemene taaltrajecten.

Prestaties en uitval

De registratie van prestaties en uitval is noodzakelijk om de algemene voortgang³² van (laagtaalvaardige) cursisten te inventariseren. Deze registratie maakt deel uit van een efficiënt cursistvolgsysteem en is belangrijk voor de evaluatie van taalondersteuning en voor verdere stappen in het taalbeleid.

²⁸ Zie bijlage 31 *Voorbeeld taalbeleidsplan Leonardo Lyceum | Sito 7*

²⁹ Nederlands op de opleidingsvloer, een talig beroepsgericht neven- of voorttraject.

³⁰ Zie *Luik 2 Actieplan voor directies en coördinatoren, 4 Stappenplan Nederlands op de opleidingsvloer*.

³¹ Zie *Luik 2 Actieplan voor directies en coördinatoren, 5 Stappenplan talig beroepsgericht neventraject*.

³² Let wel: verhoogde prestaties kunnen soms een misleidend signaal zijn. Het gebeurt wel eens dat vakdocenten de lat zo laag leggen dat alle laagtaalvaardigen goede scores halen op examens maar talig onvoldoende sterk zijn.

3 Het team/centrum

Vragen die de werkgroep zich stelt:

Hoe is het team samengesteld: hoeveel docenten, veel/weinig verschillende vakken, ...?
Hoe is de deskundigheid op vlak van taalvaardigheid?
Hoe is het klimaat in het docentencorps?
Zijn er andere vernieuwingen, acties, nascholingen van het centrum die aansluiten bij taalbeleid?

Samenstelling team

Zorg voor een evenwichtige samenstelling van de werkgroep. Vertegenwoordigers van uiteenlopende vakken zijn aangewezen. Zo kan de werkgroep vakoverschrijdend werken en kunnen meer vakdocenten aandacht besteden aan taal. Dit geldt zowel voor theorie als praktijkvakken. Een evenwichtige samenstelling van de werkgroep zorgt ook voor een groter draagvlak.

Deskundigheid

Wanneer de vakdocenten geen ervaring of voeling hebben met taaldeficiëntie, zijn nascholingen/workshops³³ en extra ondersteuning door een taalexpert aanbevolen.

Klimaat docentencorps

Het klimaat in het docentencorps is bepalend om een draagvlak voor taalbeleid en taalgericht vakonderwijs te ontwikkelen. Een dynamisch en samenwerkend team met visie zal makkelijker de vooropgestelde doelen bereiken, dan een team dat bestaat uit individueel georiënteerde vakdocenten. Directies/kerngroepen kunnen hierover reflecteren vooraleer stappen te ondernemen³⁴.

De directie én de werkgroep Taalbeleid moeten altijd rekening houden met mogelijke weerstand. Directies weten zelf het beste hoe ze met weerstand tegen vernieuwingen in hun team kunnen omgaan.

Een aantal tips:

- Plaats taalbeleid in een breder kader van zorgverbreding en kwaliteitszorg.
- Koppel taalbeleid aan vernieuwingen waar vakdocenten wel mee vertrouwd zijn: leren leren, samenwerkend leren, peer-to-peer, ...
- Toon afgewerkte producten van de werkgroep Taalbeleid en laat docenten feedback en suggesties geven.
- Geef vakdocenten voldoende positieve feedback bij elke stap in de goede richting.
- Ga stap voor stap te werk. Te grote stappen en overbelasting leiden tot demotivatie bij docenten.

Andere vernieuwingen

Centra zijn vaak al met taalbeleid en taalondersteuning bezig zonder het zelf te beseffen. Daarom kunnen de directie en de werkgroep de koppeling met geslaagde vernieuwingen maken. Dit motiveert en stimuleert de docenten om taalbeleid en geïntegreerd vakonderwijs te implementeren.

³³ Zie *Inspiratiebronnen, 2 interessante websites*.

³⁴ In '25 Takenpakket coördinatie taalbeleid voortgezet onderwijs' (1997) maakt Elise Van der Erve een onderscheid tussen 5 types van centrumorganisaties die bepalen of de implementatie van taalbeleid vlot of minder vlot verloopt: *de gewone school* met individueel opererende docenten, *de school met structuur* met sterke vaksecties en gericht op meetbare resultaten, *de school van de docenten* met veel overleg en een brede verantwoordelijkheid, *de school met visie* die is gericht op permanente vernieuwing en een charismatische leiding en *de pedagogische onderneming*, dit is een brede school met inhoudsgericht management.

4 Doelstellingen en strategieën

Vragen die de werkgroep Taalbeleid zich stelt:

Welke doelen wil het centrum met taalbeleid bereiken?
Welke strategieën wil het centrum hiervoor toepassen?

Doelstellingen

De formulering van de probleemstelling en de doelstellingen is het belangrijkste onderdeel van de analyse. Bij de evaluatie van het taalbeleidsplan controleert de werkgroep telkens opnieuw of de doelen worden gevolgd.

Voorbeeld uit het taalbeleidsplan van het Leonardo Lyceum Campus Stuivenberg³⁵:

Welke doelen wil het centrum met het taalbeleid bereiken?

Met extra taalondersteuning zoveel mogelijk cursisten de kans geven om de opleiding te volgen en het eindperspectief te bereiken.

De vakdocenten bewust maken van de taalproblematiek en ernaar streven dat alle vakdocenten overtuigd zijn van de noodzaak en het nut van taalondersteuning door alle vakdocenten.

Strategieën

De werkgroep beslist of ze vanuit globale acties naar kleinere acties gaat of vanuit speerpuntacties naar een globaal taalbeleid. Centra bepalen zelf welke strategie het beste bij hen past.

- Bij een **globale of synthetische aanpak** werkt het centrum met visie aan taalbeleid: de hogere doelen staan centraal. Het centrum gaat chronologisch te werk: eerst de visietekst, dan het taalbeleidsplan, vervolgens de didactische stappen om tot taalgericht vakonderwijs te komen. Deze aanpak berust op visie, deskundigheid en structuur. Nadeel is dat de acties niet tastbaar genoeg zijn en het soms lang duurt vóór het uiteindelijke doel in zicht is. De motivatie bij vakdocenten kan afnemen. Het gevaar dreigt dat het taalbeleidsplan een plan op papier blijft.
- Met **speerpuntacties of een analytische aanpak** gaat het centrum uit van kleine concrete acties. Dit werkt motiverend en stimulerend voor vakdocenten. De resultaten zijn direct meetbaar: bijvoorbeeld taalgebruik in toetsen verbeteren. Nadeel is dat individuele docenten soms ad-hoc acties nemen die niet tot de gewenste resultaten leiden en/of die niet in het algemene taalbeleid passen. Deze acties en goede intenties kunnen na een tijdje ook gewoon 'overwaaien'.
Voorbeelden:
 - Met veel enthousiasme de vakcursus in makkelijk Nederlands herschrijven zonder vooraf te bekijken of de opbouw van de cursus wel logisch is (van makkelijk naar moeilijk, van praktijk naar theorie, ...).
 - Het *Posterproject* (1999) is een methode om (schooltaal)woorden te verwerven. De vakdocenten selecteren per week een 10-tal (schooltaal)woorden waaraan door alle vakdocenten tijdens die week expliciet aandacht wordt besteed in materiaal, toetsen, opdrachten, uitleg en instructies. De woorden staan op posters en hangen in elke klas aan de muur. Het invoeren van het Posterproject moet door heel de school gedragen worden. Dit project toepassen in slechts 5 van de 10 vaklessen heeft weinig effect.
- Het centrum kan ook kiezen voor een **combinatie van de synthetische en analytische aanpak**. De kerngroep en werkgroep bewaken de globale doelen en bieden een aantal zeer concrete en meetbare actiepunten aan waaraan alle vakdocenten tijdens een schooljaar werken. Er worden snel kleine resultaten geboekt, maar impliciet werkt iedereen vanuit het globale taalbeleid.

Voorbeelden:

Het globale doel is de implementatie van taalgericht vakonderwijs.

Concrete acties waaraan iedereen werkt: verschillende soorten van vragen stellen, mondelinge instructies geven en interactievormen bij groepsworkshop introduceren.

³⁵ Zie bijlage 31 Voorbeeld taalbeleidsplan Leonardo Lyceum | Sito 7.

Het toepassen van strategieën betekent ook dat het centrum kiest tussen volgende mogelijkheden:

- Taalbeleid toespitsen op het hele centrum. In alle vakopleidingen wordt een taalbeleidsplan geschreven en geïmplementeerd.
- Slechts in 1 vakopleiding met taalbeleid en taalondersteuning van start gaan en na succes taalbeleid 'uitwaaiëren' naar andere afdelingen. Een nadeel is dat taalbeleid dan niet kadert in het hele centrumbeleid. Een voordeel is dat het kleinschalig en overzichtelijk blijft.

Voorbeeld:

SIVO koos om enkel in de vakopleiding Haartooi taalondersteuning aan te bieden. Na enige tijd vroegen ook andere opleidingen taalondersteuning en didactische tips aan de taaldocent.

Fase 2: Reeds genomen maatregelen en acties ophijsten en evalueren

Maatregelen en acties inventariseren

De werkgroep Taalbeleid inventariseert maatregelen en acties van vorige schooljaren. De acties hebben betrekking op 4 niveaus: directies, docenten, cursisten, andere medewerkers.

Voorbeelden:

onthaal en instroom	instaptoets, infobrochure, intakeprocedure, cursistendossier, ...
taalondersteuning	taalgericht vakonderwijs, extra taallessen, vrijwillige lesgevers, Nederlands op de opleidingsvloer, neven- en voortrajecten, ...
deskundigheidsbevordering	nascholingen, intervisie, literatuur, ...

Maatregelen en acties evalueren

De werkgroep evalueert de maatregelen en acties en stuurt ze bij.

- Wat verliep goed en wat minder goed?
- Wat waren de oorzaken van knelpunten?
- Wat zijn verbeterpunten en werkpunten voor volgend schooljaar?

Centra registreren de acties het beste op een geijkte manier.

Voorbeelden uit het taalbeleidsplan van het Leonardo Lyceum Campus Stuivenberg³⁶:

Actiepunt	<i>de formulieren van het leerlingendossier werden aangepast</i>
doelstellingen	<i>De achtergrond en de taalvaardigheid van de cursist vanaf de start van de opleiding grondiger in kaart brengen om hem op een passende manier te kunnen opvolgen en begeleiden.</i>
wie doet wat	<i>De taalcoördinator voegt volgende lemma's toe aan de cursistenfiche: taalachtergrond, NT2-certificaten, kennis van vreemde talen, studies en werkervaring in eigen land. De kerngroep Taalbeleid bekijkt het en geeft feedback.</i>
wanneer	<i>Tegen 15 december 2006 klaar.</i>
waar	/
hulpmiddelen	<i>Voorbeelden cursistenfiches van VDAB en Linguapolis.</i>
evaluatie juni '07	<i>Verbeterpunt: cursisten vragen om de naam van het centrum waar ze NT2 hebben gestudeerd te noteren, dan kan er eventueel contact worden opgenomen bij twijfel.</i>
werkpunt voor '07 – '08	<i>Lemma NT2-opleiding uitbreiden met naam centrum waar certificaat NT2 is behaald.</i>

Beschrijf de taalbeleidsacties volgens SMART-principes:

- Specifiek: de acties zijn concreet
Een taalbeleidsplan is een werkdocument en moet door iedereen worden begrepen.
- Meetbaar: de resultaten zijn meetbaar
- Acceptabel: de actie is voor iedereen acceptabel
- Realistisch: de actie is uitvoerbaar
- Tijdgebonden: er is afgesproken wanneer de actie is afgerond

Evaluatie en bijsturing zijn essentieel bij elke actie in het taalbeleidsplan. De werkgroep voert volgende fases uit: de actie plannen, evalueren, reflecteren of de actie nog nuttig is, bijsturen en de aangepaste actie in het taalbeleidsplan van volgend schooljaar opnieuw plannen.

³⁶ Zie bijlage 31 Voorbeeld taalbeleidsplan Leonardo Lyceum | Sito 7

Fase 3: Over noodzakelijke acties brainstormen

De werkgroep Taalbeleid brainstormt over acties die nodig zijn om de doelen uit fase 1 te bereiken.

Voorbeeld:

- extra taalondersteuning in de vaklessen organiseren
- aan cursisten melden dat een bepaalde taalkennis gewenst is om met de cursus te starten
- werken aan woordenschat in de klas

De acties worden lukraak opgelijst. In een latere fase selecteert de werkgroep de prioritaire acties.

Fase 4: Actieplan voor volgend schooljaar opstellen

De werkgroep Taalbeleid:

- selecteert de acties van vorig schooljaar die dit schooljaar worden opgevolgd en noteert aanpassingen
- kiest maximum 3 nieuwe prioritaire werkpunten voor volgend schooljaar uit de lijst van fase 3
- gaat stap voor stap te werk en respecteert het tijdspad

Fase 5: Taalbeleidsplan uitschrijven

De taalcoördinator noteert bij elke fase de informatie zo helder mogelijk in het taalbeleidsplan.

Gebeurt dit structureel, dan is het taalbeleidsplan na de laatste fase klaar.

Een taalbeleidsplan is een actief 'werkplan' dat iedereen kan raadplegen, interpreteren en bijsturen. Het is helder verwoord en volgens de SMART-principes geschreven.

Een taalbeleidsplan is nooit 'af'. Elk jaar scherpt het centrum zijn visie op taalbeleid aan, brengt het suggesties aan om acties te verbeteren en beschrijft het de acties voor volgend schooljaar.

Stap 7: Voer het taalbeleidsplan uit

De werkgroep Taalbeleid en meer specifiek de taalcoördinator voert het taalbeleidsplan uit en introduceert vernieuwende acties bij de vakdocenten.

De implementatie bestaat uit **vier noodzakelijke fases**³⁷:

informer	De vakdocenten worden door de taalcoördinator en de leden van de werkgroep Taalbeleid geïnformeerd tijdens vakvergaderingen. De vakdocenten hebben hier de kans om opbouwende commentaar te geven en zelf nieuwe ideeën aan te brengen. Ze krijgen didactische informatie tijdens workshops, voorbeeldlessen van vakdocenten van de werkgroep, informele gesprekken.
oriënteren	De vakdocenten oriënteren zich, staan open voor verandering en informeren zich via nascholingen, workshops, vakliteratuur, intervisie, ...
experimenteren	Ze passen de nieuwe inzichten in hun vaklessen toe en sturen bij.
implementeren	Na succesvolle experimenten implementeren ze de nieuwe inzichten structureel in hun didactiek.

De implementatie van taalbeleid is identiek aan andere implementaties.

Voorwaarden voor een vlotte implementatie³⁸:

³⁷ Hajer, Maaike e.a. (1993). *Adviezen voor schoolleiders. Tips voor de ontwikkeling van een taalbeleid*. Enschede/Lelystad SLO.

³⁸ Naar: Van der Erve, Elise (1997) *25 Takenpakket coördinatie taalbeleid voortgezet onderwijs*. Enschede SLO.

Doordachte samenstelling werkgroep Taalbeleid

- De directie zorgt voor enthousiaste werkgroepleden uit alle vakken die hun dynamiek naar de andere vakdocenten uitdragen.
- Ze zorgt voor een taalcoördinator met een statuspositie die een vertrouwensband met de andere vakdocenten heeft.
- Ze voorziet voldoende tijd in het lespakket van de werkgroepleden.

Professionalisering

- De directie en de taalcoach zorgen voor didactische ondersteuning en professionalisering van de werkgroep Taalbeleid. Dit kan via didactische ondersteuning van de taalcoördinator en door nascholingen³⁹.
- Docenten worden het meest gemotiveerd door het bekijken van interessant en uitdagend voorbeeldmateriaal en/of voorbeeldlessen. Theoretische uiteenzettingen kunnen ook, maar enkel als ondersteuning van praktische voorbeelden. Eerst de praktijk, dan de theorie.

Planmatige implementatie

- De taalcoördinator werkt volgens plan: hij bewaakt de globale doelstellingen en slaat geen stappen over.
- De te verwezenlijken acties en het tijdpad zijn realistisch.
- Het centrum begint het beste met een actie waarvan het succes verzekerd is. Zo kan motivatie groeien.
- Het centrum heeft geduld met het proces: een taalbeleidsplan is een meerjarenplan.
- De vakdocenten worden niet te zwaar belast.

Betrokkenheid

- Het taalbeleidsplan is een taak van het hele centrum: alle vakdocenten hebben recht op inspraak. Dit kan tijdens vakvergaderingen, in de wandelgangen, ...
- De directie en de taalcoördinator zorgen ervoor dat het centrum trots kan zijn op de verwezenlijkingen van taalbeleid. Ze zetten succesverhalen in de verf, stimuleren uitwisseling van expertise met andere centra. Het centrum kan eventueel zelf een voorbeeldfunctie voor andere centra vervullen.

Stap 8: Evalueer het taalbeleidsplan

De evaluatie gebeurt op dezelfde manier als de evaluatie van andere vernieuwingen. Tussenevaluatie van acties in het taalbeleidsplan gebeurt na de implementatie van elke actie en op het einde van het schooljaar. De verbeterpunten worden in het taalbeleidsplan van volgend schooljaar opgenomen.

Stap 9: Veranker het taalbeleid in het centrumbeleid

De kerngroep en werkgroepen Taalbeleid blijven verantwoordelijk voor het bewaken en de jaarlijkse opvolging en bijsturing van taalbeleid in het centrum. Zo wordt taalbeleid een vast onderdeel van het globale centrumbeleid.

³⁹ Zie *Inspiratiebronnen*, 2 interessante websites.

3 LIJST MET AFKORTINGEN

ALTE	Association of Language Testers in Europe
BSO	Beroeps Secundair Onderwijs
CBE	Centra voor Basiseducatie
CEFR	Common European Framework of Reference
CNaVT	Certificaat Nederlands als Vreemde Taal
CTO	Centrum voor Taal en Onderwijs
CVO	Centra voor Volwassenenonderwijs
DBO	Dienst Beroepsopleiding
DIVA	Dienst Informatie, Vorming en Afstemming
DVO	Dienst voor Onderwijsontwikkeling (heden: Entiteit Curriculum)
ERK	Europees Referentiekader
EVC	Eerder Verworven Competenties
GO	Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap
HITEK	Hoger Instituut voor Talen en Economie Kortrijk
HvN	Huis van het Nederlands
KUL	Katholieke Universiteit Leuven
Lt	lestijden
NARIC	National Academic (& Professional) Recognition and Information Centre
NODO	Nederlands op de Opleidingsvloer
NODW	Nederlands op de Werkvloer
NT2	Nederlands als tweede taal
OVSG	Onderwijssecretariaat van Steden en Gemeenten
PAV	Project Algemene Vorming
PST	Professionele Schoonmaaktechnieken
RG	Richtgraad
POV	Provinciaal Onderwijs Vlaanderen
SCVO	Stedelijk Centrum voor Volwassenenonderwijs
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
SITO	Stedelijk Instituut voor Technisch Onderwijs
SIVO	Stedelijk Instituut voor Volwassenenonderwijs
SO	Secundair Onderwijs
TIBO	Taaltoets Instroom Beroepsopleiding
TOBA	Toets Basistaalvaardigheid Anderstalige Volwassenen
UA	Universiteit Antwerpen
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidbemiddeling en Beroepsopleiding
VLOR	Vlaamse Onderwijsraad
VSKO	Vlaams secretariaat van het katholiek onderwijs. De katholieke onderwijskoepel.

4 INSPIRATIEBRONNEN

4.1 Literatuur

- Bakker, Ankie e.a. (2000). *Naar een taalgerichte vakles. Draaiboek voor invoering van taalgericht vakonderwijs in Iwoo*. Centrum Educatieve Dienstverlening Rotterdam.
- Beelaert, Sonja en de Vos, Hilde (2003). *Nederlands als tweede taal in een geïntegreerd opleidingsconcept*. Het Leerwerkcentrum Antwerpen.
- Berben, Martien en van Nuffel, Helena (2004). Mamadou aan de muur. Beginnen aan taalondersteuning op de opleidingsvloer. In: *Les 130*, sep.'04, p. 8-9.
- Bolle, Tiba en Witte, Femmy (2003). De stage als startpunt. Handelingssituaties als leidraad voor een geïntegreerd traject. In: *Les 124*, sep.'03, p. 6-9
- Bolle, Tiba (2004). Je moet van elkaar willen leren. Taal- en vakdocenten over hun samenwerking in een geïntegreerd traject. In: *Les 130*, sep.'04, p. 4-6
- Bolle, Tiba (2004). Daar komt nogal wat bij kijken! Structuur aanbrengen in de opzet, uitvoering en evaluatie van een geïntegreerd traject. In: *Les 130*, sep.'04, p.10-12
- Bots, Regine (1999): *Het Posterproject. Handleiding. Woordenschatuitbreiding voor leerjaar 1 in het voortgezet onderwijs. Geschikt voor mbo, havo en vwo*. Het Projectbureau, Partners Training & Innovatie Rotterdam.
- Bruylant, Wim en Padmos, Tineke (2001). *Kleurrijke klanten. De opvang van anderstaligen in de ondernemersopleiding*. CTO/Steunpunt Nt2 Leuven.
- Cnossen, Tinneke e.a. (2001) *Een aanzet tot integraal taalbeleid op school*. Amersfoort CPS.
- Cohen de Lara, Hans; van Pruissen, Annemiek; Stassen, Paul (1999). *De route. Een leidraad voor het schrijven van een taalbeleidsplan voor scholen voor primair en voortgezet onderwijs*. Utrecht Schooladviescentrum.
- Degroof, Wim: *Eindrapport 'Neventrajectexperiment' januari-december 2002*. CTO
- de Vos, Hilde en Leysen, Jes (2007). *Klare taal rendeert. Over het belang van een taalbeleid voor bedrijven en organisaties*. Huis van het Nederlands Antwerpen. Te downloaden via de website van het Huis van het Nederlands Antwerpen: www.nt2antwerpen.be (luik 'Taalbeleid').
- Drijkoningen, Joke en Vander Meeren, Katlijn (2004). Hoe hoog is de drempel? Startniveaus in Brusselse geïntegreerde trajecten. In: *Les 130*, sep.'04, p.20-21.
- Folkstra, J.H (2006). *Activerende werkvormen. Voortgezet Onderwijs*. Stichting Leerplanontwikkeling (SLO). (Deze publicatie is ook te downloaden)
- Gönenç, Aydan; Hillhorst, Cees en Smulders, Frans (2003). *Een kwestie van beginnen. Beleid maken op taal*. 's-Hertogenbosch KPC.
- Hacquebord, Hilde. Taalproblemen en taalbehoeften in het voortgezet onderwijs. Leerling- en docentenvragenlijsten als instrumenten voor taalbeleid. In: *Levende Talen Tijdschrift*, jg. 5, nr.2 (2004)
- Hajer, Maaike en Meestringa, Theun (2004). *Handboek Taalgericht Vakonderwijs*. Coutinho.
- Hajer, Maaike e.a (1993). *Adviezen voor schoolleiders. Tips voor de ontwikkeling van een taalbeleid*. Enschede/Lelystad SLO
- Houben, Lies en Wynants, Lies (2006). Onderzoek startcompetenties voor de opleiding verpleegkunde. Leuven/Brussel Centrum voor Taal en Onderwijs in opdracht van VDAB.
- Janssen-Van Dielen, Anne-Mieke (2003). Taaldoelen en vakdoelen bijten elkaar niet. Van denkhandelingen naar taalhandelingen. In: *Les 125*, okt.'03, p. 27-29
- Kabinet minister van onderwijs (2006). *Memorie van toelichting bij het voorontwerp van decreet betreffende het volwassenenonderwijs*. Versie 19 oktober 2006.
- Kabinet minister van onderwijs (2006). *De lat hoog voor talen in iedere school*. Nota Talenbeleid 28 september 2006.
- Kassenberg, Annelies en van Hilst, Brigitte (2005). Docenten getraind in taalgericht vakonderwijs. Een onderzoek naar de effecten. In: *Les 138*, dec.'05, p. 12-14.
- Koning Boudewijnstichting. *Accent op talent. Innoveren van onderwijs in vorming. Tussentijds rapport van de commissie Accent op Talent*. (2004)
- Liefwaard, Marja en Tubbing, Marga (2002). *Eén in de web. Samenwerkingstrajecten educatie beroepsonderwijs: modellen en voorbeelden*. 's Hertogenbosch: CINOP.
- Meestringa, Theun (2003). *Een expertisenetwerk taalbeleid vo in Amsterdam*. SLO Enschede.
- *Methodiekbeschrijving voor de opleiding: HIT Kapper 2002-2004*. Leeuwenborgh Opleidingen.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (2006). *Bewijs je bekwaamheid. Studievoortgang op grond van eerder verworven kwalificaties (EVK) en competenties (EVC)*.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (2001).

- Volwassenenonderwijs Opleidingsprofielen Moderne Talen. Voorbeeldmateriaal bij de specifieke eindtermen.* DVO Brussel.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (2006). *Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs. Studiegebied NT2. Modulaire opleiding. NT2 R2. AO NT 002.* Entiteit Curriculum Brussel.
 - Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (2006). *Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs. Studiegebied NT2. Modulaire opleiding Socio-Culturele Integratie R2 AO NT 010.* Entiteit Curriculum Brussel.
 - Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (2006). *Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs. Algemene vorming BSO3 AO AV 015.* Entiteit Curriculum Brussel.
 - Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (2006). *Taalportfolio voor Volwassenen. Aangepaste versie 2006.* Dienst voor Onderwijsontwikkeling.
 - Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs en Vorming (2001). *Modulaire beroepsopleidingen studiegebied Personenzorg. Module initiatie verpleegkunde.* DBO Brussel.
 - Nederlandse Taalunie (2006). *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen.*
 - Nederlandse Taalunie (2002). *Visietekst Inburgering. Doelbewust inburgeren: een visie op de inburgering van nieuwkomers en oudkomers in Nederland en Vlaanderen.* Nederlandse Taalunie Den Haag.
 - OVSG. *Kwaliteitsvolle toets- en examenvragen.* (te downloaden: www.ovsg.be)
 - OVSG. *Draaiboek voor vakwerkgroepen. Suggesties voor het optimaliseren van vakwerkgroepen op school.* (te downloaden: www.ovsg.be)
 - Paus, Harry; Rymenans, Rita; Van Gorp, Koen (2003). *Dertien Doelen in een dozijn. Een referentiekader voor taalcompetenties van leraren in Nederland en Vlaanderen.* Nederlandse Taalunie Den Haag.
 - Pedagogische Begeleidingsdienst Gemeenschapsonderwijs (2003). *Taalbeleid.*
 - Teunissen, Frans (red.) (1997) *Taalbeleid Concreet. Nederlands als tweede taal en onderwijs in allochtone talen op multi-etnische scholen.* Kpc 's Hertogenbosch.
 - Tubbing, Marga en Raumakers-Volaart, Conny (2000). *Verder met maatwerk in educatie. Stappenplan trajectontwikkeling en voorbeelden.* 's Hertogenbosch: CINOP.
 - Steunpunt GOK (2003). *Taalbeleid op school. Instrument voor een analyse van de beginsituatie. Secundair Onderwijs.* Leuven
 - Tuinder, Mirjam (1998). *Taalbeleid in het roc – 1. Voorwaarden en uitgangspunten. Oriëntatie op taalbeleid voor management en directie.* Rotterdam. Het Projectbureau
 - Tuinder, Mirjam (1998). *Taalbeleid in het roc – 2. Schoolvoorbeelden. Praktijkervaringen en adviezen voor de invoering van taalbeleid.* Rotterdam. Het Projectbureau
 - Van den Berg, José (1999). *Nieuwe onderwijsmodellen in de bve-sector.* 's Hertogenbosch: CINOP.
 - Van den Branden, Kris (2005). *Coach de Coach. Taalleerkrachten ondersteunen bij het uitbouwen van hun onderwijspraktijk.* In Mottar, A. (red.) (2005). *Retoriek en praktijk van het moedertaalonderwijs. Een selectie uit de 18de conferentie Het Schoolvak Nederlands.* p.153-164.
 - Van den Branden, Kris. *Zeven vragen over taakgericht onderwijs (en een poging tot antwoord erop ...).* In: *Les*, jan./feb., nr. 3, 29ste jg. (2000)
 - Van der Erve, Elise (1997). *25 Takenpakket coördinatie taalbeleid voortgezet onderwijs* Enschede SLO.
 - Van der Maas, Marjan (2004). *Taal Integraal. Wegen naar taalgericht onderwijs.* Kpc 's Hertogenbosch.
 - Van Gorp, Koen en Verheyden, Hilde. *Taalbeleid op school hoe begin je eraan? Verkenning van een zoekproces.* In: *Vonk*, nov./dec. (2003)
 - Van Hilst, Brigitte: *Instrumenten voor taalbeleid bekeken.* In: *Levende Talen Tijdschrift*, 1/3 okt. (2000)
 - Vanhoren, Ingrid (2001). *Van herkennen naar erkennen. Praktijken en ontwikkelingen rond 'de (h)erkenning van verworven competenties' in Vlaanderen.* Samenvatting.
 - Verhallen (red.) (2003). *Vaktaal. Taalontwikkeling in het vakonderwijs.* Wolters-Noordhoff.
 - Wyns, Luc: *Taalbeleid in de praktijk.* In: *Vonk*. jg 35, nr 2

4.2 interessante websites¹

Algemeen

www.huisnederlandsbrussel.be

Website van *Huis van het Nederlands Brussel*. De *leerkrachtenpagina* verstrekt concreet materiaal en tips die door de medewerkers van het Huis van het Nederlands werden ontwikkeld. Bijvoorbeeld: Nederlands op de schoolvloer en in de opleiding en Nederlands in ziekenhuizen.

www.nt2antwerpen.be

Website van *Huis van het Nederlands Antwerpen*. Bevat interessante en relevante links in verband met aanbodverstrekkers, organisaties, lesmateriaal, taalbeleid.

www.taalunieversum.org

Deze site is voor iedereen bedoeld die interesse heeft voor de Nederlandse taal, met talrijke interessante links, verwijzingen naar vakliteratuur, nieuws, enzovoorts.

Vakliteratuur en lesmateriaal

www.expertisecentrumnt2.nl

NT2puntNL wil op het gebied van NT2 kennis toegankelijk maken, vergroten en verspreiden via ICT. Het expertisecentrum voert zelf een aantal innovatieve NT2 projecten uit en adviseert andere organisaties. De website biedt onder andere informatie en tips aan over duale trajecten².

www.itta.uva.nl

Het ITTA is een expertisecentrum voor NT2 en is een onderdeel van de universiteit van Amsterdam. ITTA doet onder andere onderzoek naar en ontwikkelt lesmateriaal rond geïntegreerde scholing, inhoudsgericht taalonderwijs en taalgericht vakonderwijs. Verder traint en coacht ITTA docenten en geeft adviezen en informatie over taalbeleid, enzovoorts.

www.nt2.be

Het Centrum voor Taal en Onderwijs (K.U.Leuven) ondersteunt sinds 1990 het taalvaardigheidsonderwijs Nederlands in Vlaanderen door middel van onderzoek, materiaalontwikkeling, begeleiding en nascholing van scholen, bedrijven, organisaties en overheden.

www.taalgerichtvakonderwijs.nl

Het Platform Taalgericht Vakonderwijs bestaat uit medewerkers van verschillende instellingen die hun ervaringen uitwisselen en hun kennis bundelen om taalgericht vakonderwijs zo goed mogelijk vorm te geven. Op de website staan onder andere achtergrondinformatie, werkdocumenten en interessante links in verband met taalgericht vakonderwijs.

www.taalpleinrotterdam.nl

Deze site verstrekt informatie over taalbeleid en taalgericht vakonderwijs, samenwerkend leren, woordenschatuitbreiding, lesvoorbeelden, enzovoorts.

¹ Dit is slechts een opsomming van een aantal relevante websites.

² 'Duale trajecten' betekent geïntegreerd vakonderwijs.

Toetsen

www.cnavt.org

De CnavT-medewerkers maken profieexamens Nederlands die meten of iemand in de Nederlandse taal kan functioneren in een bepaald domein. Op de website staan een toetsenbank met voorbeelden van nuttige toetstips en toetstaken die docenten kunnen gebruiken.

www.nt2evaluatheek.be

Deze site bevat een NT2-toetsenbank en geeft nuttige achtergrondinformatie en tips over toetsing.

Taaladvies

www.taaladvies.net

Geeft taaladvies over spelling en taalvragen. Bevat een overzicht van naslagwerken en organisaties die zich met taal bezighouden.

www.vlaanderen.be/taaltelefoon

De *Taaltelefoon* is de taaladviesdienst van de Vlaamse overheid. Hij geeft voor het Nederlands advies over spelling, woordgebruik, grammatica, uitspraak, tekstconventies zoals titulatuur en adressering, formulering en stijl. De *Taaltelefoon* kan door iedereen zowel telefonisch als online worden geraadpleegd.

www.vrttaal.net

Deze website geeft praktische tips over taalgebruik: spelling, schrijven, uitspraak en taalkwesties.

Nascholing/Deskundigheidsbevordering NT2

www.aiv.vub.ac.be

De Vrije Universiteit Brussel biedt een 'steunvak' NT2 aan binnen de academische lerarenopleiding Germaanse Talen: 'Onderwijs Nederlands aan anderstaligen'.

www.kdg.be

Karel de Grote-Hogeschool organiseert een voortgezette opleiding basiseducatie, een didactische vorming voor docenten die werken met laaggeschoolde volwassenen inclusief Nederlands voor anderstaligen.

www.kuleuven.ac.be/admin/al

De Katholieke Universiteit Leuven biedt een aanvullende lerarenopleiding Didactiek Nederlands aan anderstaligen aan.

www.nt2.be

Het Centrum voor Taal en Onderwijs (K.U. Leuven) ondersteunt sinds 1990 het taalvaardigheidsonderwijs Nederlands in Vlaanderen door middel van onderzoek, materiaalontwikkeling, begeleiding en nascholing van scholen, bedrijven, organisaties en overheden.

www.ua.ac.be/cno

Het Centrum Nascholing Onderwijs is een universitair nascholingscentrum voor onderwijspersoneel. Het CNO organiseert enerzijds nascholing voor alle betrokkenen uit het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de hogescholen. Anderzijds verzorgt het schoolgerichte cursussen, seminars en studiedagen op aanvraag in de scholen.

www.ua.ac.be/ioiw-ua

Het Instituut voor Onderwijs- en Informatiewetenschappen biedt een zeer praktijkgericht postgraduaat Didactiek Nederlands voor anderstaligen aan.

www.uvt.nl/faculteiten/flw/onderwijs/nt2expert/

De Universiteit Tilburg biedt een 'Duale opleiding tot NT2-expert' aan. Het is een 3-jarige masteropleiding waarin theorie en praktijk geïntegreerd worden aangeboden.

www.bvnt2.org

De Beroepsvereniging van Docenten NT2 beschikt over een website met informatie, een archief, uitwisseling van lesideeën en –materiaal, een discussieplatform, ... Verder zorgt het bvnt2 voor de belangenbehartiging en deskundigheidsbevordering van docenten.

www.docatlas.be

Het provinciaal documentatiecentrum Atlas (docAtlas) is een documentatie- en leermiddelencentrum, gespecialiseerd in Nederlands voor anderstaligen, intercultureel onderwijs, mondiale vorming en interculturaliteit. DocAtlas organiseert ook vormingen over het gebruik van leermiddelen Nederlands voor anderstaligen, intercultureel onderwijs en mondiale vorming.

Documentatiecentra/bibliotheken

www.docatlas.be

Het provinciaal documentatiecentrum Atlas (docAtlas) is een documentatie- en leermiddelencentrum, gespecialiseerd in Nederlands voor anderstaligen, intercultureel onderwijs, mondiale vorming en interculturaliteit. Leerkrachten, studenten, vormingswerkers en alle andere geïnteresseerden kunnen er didactisch materiaal en documentatie in alle vormen ontlene.

www.vocb.be

Website van het Vlaams ondersteuningscentrum voor de Basiseducatie. Het VOCB zorgt voor de begeleiding van CBE en de nascholing van educatieve medewerkers. Het VOCB ontwikkelt lesmateriaal en publiceert 'Wablief', een krant voor volwassenen met weinig leeservaring. Het VOCB beschikt over een documentatiecentrum.

Onlinecursussen en –oefeningen

www.digischool.nl

In het onderdeel 'vakscholen' vindt u informatie en bruikbaar materiaal voor lessen Nederlands aan anderstaligen voor secundair- en volwassenenonderwijs.

www.margoo.be

Deze site bestaat uit hot potatoes-oefeningen NT2, geordend per ERK-niveau.

www.taalnet.nl

Taalnet richt zich tot leerders NT2 en biedt onder andere een onlinecursus NT2 voor beginners, onlinemodules, taalspelen, woordenboeken, ...

4.3 Gesprekken

Ontwikkelgroep

- Frieke van Zundert (coördinator Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Hilde de Vos (kwaliteitsmedewerker Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Jan Leysen (projectcoördinator Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Sandy Reinenbergh (taaldocent/projectmedewerker Linguapolis – Universiteit Antwerpen)
- Veerle Frateur (projectcoördinator Linguapolis – Universiteit Antwerpen)

Projectmedewerkers

- Chris Heyndels (taaldocent NT2 SCVO Sité)
- Diane Geboes (vakdocent/vakcoördinator SCVO SIVO)
- Jessica Leppens (taaldocent Nodo VDAB Antwerpen)
- Martine Lambrechts (verantwoordelijke social profit VDAB Antwerpen)

Stuurgroep

- Bert Arnold (directeur Leonardo Lyceum Campus Stuivenberg)
- Frank Storms (adjunct-directeur SCVO SIVO)
- Frieke van Zundert (coördinator Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Hilde de Vos (kwaliteitsmedewerker Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Jan Leysen (projectcoördinator Huis van het Nederlands Antwerpen)
- Martine Claesen (verantwoordelijke NT2 VDAB Antwerpen)
- Rika de Roover (directeur SCVO Sité)
- Sandy Reinenbergh (taaldocent/projectmedewerker Linguapolis - UA)
- Veerle Frateur (projectcoördinator Linguapolis - UA)

Adviesgroep

- Boris Mets (Coördinator Algemeen Onderwijsbeleid Stad Antwerpen)
- Carine Steverlynck (Inspecteur Volwassenenonderwijs NT2 en Personenzorg)
- Chantal Delmotte (Inspecteur Volwassenenonderwijs Lichaamsverzorging en Talen)
- Frans Daems (Hoogleraar Nederlandse Taalkunde en Taaldidactiek Universiteit Antwerpen)
- Griet Mathieu (adjunct-directeur PCVO Gent)
- Heidi De Niel (Coördinator Sectie Volwassenenonderwijs Centrum Taal en Onderwijs KULeuven)
- Hilde Vanderheyden (Adviseur Entiteit Curriculum Departement Onderwijs)
- Kris Cleiren (Algemeen Coördinator Integratiedienst Stad Antwerpen en voorzitter Raad van Beheer HvN)
- Marleen Van Ouytsel (Initiatiefnemer van dit project en Provincieraadslid Antwerpen)
- Monique De Ridder (Secretaris Vlaamse Onderwijsraad)

Met dank aan

Inge Adelmeijer, Leen Callens, Peter Catry, Ria Cauchie, Wim De Groof, Trees De Muynck, Veerle Depauw, Bart Dooms, Katrien Dragon, Michael Eulaers, Lies Houben, Monique Laenen, Cathy Maes, Sigrid Mees, Annemie Meeusen, Dirk Palinck, Francisca Sabbe, Els Schelfhout, Hilde Snels, Els Spaas, Katty Stas, Diane Tayaert, Ann Thys, Lydia Trap, Luc Van Bauwel, Philippe Vangeneugden, Mieke Van Grinsven, Eva van Herck, Koen van Vooren, Gert Verwilt, Jan Vogels, Els Willems, Ilse Wils en alle vakdocenten van de opleidingen Haartooi SCVO SIVO en Gediplomeerde Verpleegkunde Leonardo Lyceum Campus Stuivenberg.